

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE: ТРИДЕНТ: UKRAINIENNE

Число 37 (143), рік вид. IV. 23 вересня 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 23 вересня 1928 р.

Ми і вони. Українці і росіяне.

Скрізь і всюди, по цілому світі, в усіх місцях невольного розсіяння свого, живуть вони поруч. працюють на тих самих заводах, ведуть однакове нужденне життя, користуються тими самими правами — вірніше безправ'ям — по тих самих чужих державах.

Доля ніби та сама, але не наближує вона, а все більше та більше роз'єднує.

Стоїмо наче б плече в плече, а один одного бачити не можемо, не можемо й розуміти. Дивимося кожний в іншу сторону, і бачимо кожний інший обрій, інші тіні, інші спогоди, інше майбутнє. Між нами та ними глибока прірва, і стає вона все глибшою та глибшою, і немає через неї переходу.

Не завжди так було, особливо — серед інтелігенції. До війни та революції можна було говорити не про прірву, а так мовити — про яр, що означав собою національні межі, а через нього в різних місцях перекинуто було ідеологічні містки.

Одні вільно, другі не з своєї волі, але вчилися ми по тих самих школах, читали з тих самих книжок; жили в одній тюрмі, мали спільний інтерес — ворожнечи та боротьби з тим самим тюремщиком.

Що правда, душив той тюремщик не всіх однаково, та будь що будь — душив усіх разом, і всім треба було позбавитися од нього. Були вже й тоді у нас важливі розходження, та спільна біда наближує людей. І здавалося тоді, що це — свари вязнів; що коли розпадеться

тюрма, вільні люде знайдуть слова згоди та замирення і не тісно буде їм жити сусідами у світі.

Не так, однак, склалося, як багатьма ждалося.

Розпалась тюрма, в'язні стали вільними та розвело їх по різних таборах. На волі — вони та ми — відчули кожний свою історичну долю, повернули кожний до своєї історичної традиції.

Тюрма для них була тюрмою — та рідною, бо ж то вони самі будували її, самі стерегли, інших будинків не мали і не зазнали. Вони завалили її та зразу ж почали відбудовувати. Так наказала їм історія їх. Наша історія вказала нам иншу путь, — путь визволення нашої нації та нашої держави од чужої надвлади.

Ці дві традиції, що перекинулися з історії до сучасності, не могли поруч мирно існувати. Почалася боротьба. Тоненькі містки тюремного періоду поламано, межовий яр завалився і став прірвою. Забряжчала зброя, лягла між нами кров. Наша кров та їх. Наступна та оборонна, гнобительська та визвольна. Переступити через неї, позабути про неї і нам, і їм — не сила. Годі вже тепер говорити про якісь то зв'язки та єднання.

Бо ж не тільки тут, за кордоном, муром стоять одна проти одної українська та російська еміграція. Владна національна стихія розвела росіян та українців до ворожих таборів і там, у тому ніби то «Союзі», що утворили його комуністи, відбудувавши роззелену тюрму народів. Неписаний закон національний і там, під п'ятою ката-окупанта, утворив єдиний фронт український, без огляду на політичні переконання, на психологічні переконання, на партійну сгару та персональні тертя.

З огляду на небезпечні наслідки, не можемо й не сміємо ілюструвати це відомими нам інформаціями. Вкажемо лише на один факт, що облетів уже цілу російську й українську пресу, перекинувся і до преси європейської. Факт сам собою дрібний, але він, як блискавка в ночі, прорвав тумани большевицького царства, вказуючи всім, навіть неосвідомленим, стадію і рівень української стихії.

Посварилося друковано двоє людей: Максим Горький та Володимир Винниченко, давні приятелі, один одному рівні, один одного варті. Обидва — талановиті, вславлені письменники; обидва — безоглядні егоїсти, політичні плигуни, — вчора — вороги комунізму, сьогодні — большевизани, інтернаціоналісти наче б то до самих кісток.

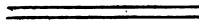
Але один з них росіянин, а другий — українець, і розвело їх тому по ріжних таборах. Горькому його стихія вклала до уст типову російську тезу: — Не било, нет і не будет! — Винниченко одповів типовим українським: — Зась! —

Сварка ця зробила таке вражіння, викликала таке обурення в комуністичних колах України, що большевицька влада примушена була заборонити друкування як заяви Горького, так і одпоєїди Винниченка, а для замирення ворожих таборів вислала із Москви на Україну самого наркомпреса Луначарського, — «немножко — малороса», бо народився він на Київщині.

Нас не обходить, чи замирені зараз між собою російські та українські комуністи, як замирені, — щиро чи ні? Нас цікавить лише одно: той факт, що всі українські комуністи — не-комуністів минуємо — як один стали за Винниченком проти Горького, за українською тезою проти російської. Навіть на н-х виявлений отой неписаний закон національний, навіть їх заливає українська стихія, одмежовуючи од безоглядного інтернаціоналізму і в першу чергу від Москви.

А в тім українські комуністи були, єсть ще й зараз єдиним містком що його змогли поставити большевики після того, як завалили ся усі інші переходи з московської сторони на українську. Ненадійний зразу ж був той місток, бо він вів лише до пів проценту українського населення—до зненавиджених і викинутих з інтимного українського обороту людей. Зараз захитався і він. Підмивають його національні течії підводні і недовго вже стояти йому. А коли завалиться, нового переходу ставити вже буде нікому.

Прірва між нами та ними, українцями та росіянами, стає непереждною, бо поглиблює її стихія народня. І чим далі розведе нас історія, тим ліпше, — ліпше і для нас і для них.

Голос в справі «інтервенції».

«Старий віком українець», «бувний лідер самостійників в Українській Центральній Раді», «обраний народом дожиттєво Генеральний Суддя Української Народної Республіки», С. Шелухин виступив на сторінках «Діла» (ч. 191, 1928 р.) з голосом і пересторогою на адресу української еміграції проти інтервенції на Україні.

Перш за все зупинюся на аналізі оцих титулів, які перечеислив у своїй статті сам С. Шелухин — на зразок маніфестаційний. Безперечно, старість є дуже поважана якість людини, — недурно і в Св. Письмі сказано: «перед лицем сивого возстань і ешануй лице старече», — але не кожна старість має право п и ш а т и с я, бо є такі старі люде, що з бігом часу набувають життєвого досвіду, а є й такі, що вже пережили самих себе й знов удаються в цитинство.

Як міг бути лідером самостійників в Українській Центральній Раді С. Шелухин, що тоді належав до партії соціалістів-федералістів, це є така загадка, яку не кожний смертний вирішить. А, може, С. Шелухин забув (старість не рідко зраджує на пам'ять), що лідером самостійників у Центральній Раді був небіжчик др. Луценко з Одеси?

Що до самого звання «дожиттєвого Генерального Судді», яким ніби то наділив С. Шелухина український нарід, то стає трохи дивним, чому ж С. Шелухин одхрещується від цього звання, а завше й скрізь титулує себе «сенатором» (див., наприклад, статті за підписом «сен. проф. С. Шелухин» в часопису «Вістник Українського Комітету в ЧСР» за 1928 р.).

А треба пам'ятати, що Генеральних Суддів переіменував у сенаторів ніхто инший, як гетьман П. Скоропадський, якого С. Шелухин в тій же статті «Діла» кваліфікує, як самозванця, бо «його ніхто не обірав і не уповноважнював заступати наріц та вислоєлювати його волю». Але, будь що будь, С. Шелухин не може називати себе й сенатором, бо звання сенатора було скасовано Директорією та замінено назвою «надвищий суддя». С. Шелухин, що займав за Директорії посаду надвищого судді, може, розуміється, коли є для того нагода, титулувати себе лише надвищим суддею, але не Генеральним Суддею та не сенатором. Отже приходжу до висновку, що С. Шелухин, як той Іван, що не пам'ятає свого роду, зле виводить свій «родовіц» у своєму маніфесті, з яким він звертається до української еміграції.

Перейду тепер до розгляду змісту самої статті.

С. Шульгин підіймає свій голос в справі інтервенції, про яку йдуть чутки серед української еміграції, по-перше тому, що інтервенцію на Україні ніби то планує уряд У. Н. Р. на чолі з А. Лівіцьким, а цей уряд, на погляд автора, не має за собою абсолютно ніяких прикмет правного походження, по-друге, інтервенція, ніколи і ніяка, не може вийти на добро українському народові.

Перш за все, не можна не признати дивовижним твердження С. Шелухина, що «в зв'язку з мілітарною інтервенцією на Україну ство-

рено і проголошено самостійний уряд У. Н. Р.». Невже отсе тільки тепер дізнався Генеральний Суддя і сенатор С. Шелухин про існування самостійности уряду У. Н. Р.? Розуміється, ні, — бо той самий С. Шелухин згадує в своїй статті про закон 12-го листопаду 1920 року, що був ухвалений урядом У. Н. Р. — Радою Народніх Міністрів. Таким чином С. Шелухин добре знає, що самостійний уряд У. Н. Р. існував увесь час, а не виник оце тепер ніби у зв'язку з інтервенцією на Україну.

Але все ж таки може повстати питання про те, чи зберігає сучасний уряд У. Н. Р. будь-який зв'язок з Трудовим Конгресом, що визнається виразником волі українського народу.

Так, зберігає, бо Трудовий Конгрес конституцією 28 Січня 1919 р. про організацію уряду надав Директорії права верховної влади.

З виходом зі складу Директорії В. Винниченка та О. Андрієвського, Директорія складалася з трьох осіб: Голови Директорії С. В. Петлюри, та членів її — А. Макаренка і Ф. Шевця. Постановою Директорії УНР від 15 Листопаду 1919 р. за ч. 1219 верховне керування справами Республіки, за виїздом за кордон Ф. Шевця і А. Макаренка, було покладено на Голову Директорії С. В. Петлюру. Ця постанова була підписана всіма членами Директорії.

Після відмовлення членів Директорії А. Макаренка і Ф. Шевця повернутися до місця осідку уряду УНР для виконання своїх обов'язків — Голова Директорії С. В. Петлюра затвердив, ухвалений Радою Народніх Міністрів, закон 12 Листопаду 1920 року (про цей закон згадує в своїй статті С. Шелухин). Згідно з цим законом (п. 2), Директорія У. Н. Р. уособлюється в особі Голови Директорії, а п. 4-им встановлено заступництво Голови Директорії, а саме, Голову Директорії заступає колегія з 3-х осіб, а до складення колегії — Голова Ради Народніх Міністрів. Тому, що останнім Головою Ради Народніх Міністрів за життя Голови Директорії С. В. Петлюри був А. Лівичський то він і став законним заступником Голови Директорії після смерті С. В. Петлюри.

Відкидаючи, зовсім безпідставно, переємність уряду А. Лівичського та зв'язок його з конституцією 28 Січня 1919 року, С. Шелухин, на жаль, не вказує в своїй статті, хто саме, на його погляд, є правним і законним переємником уряду УНР, що був створений Трудовим Конгресом у Києві. Здавалось би, що до ж и т г е в о м у Генеральному Судді У. Н. Р. як раз і личило б встановити для себе законного переємника У. Н. Р. Але вигадати цього не міг навіть і С. Шелухин.

Не могу також не вказати на те, як своєрідно розправляється Генеральний Суддя С. Шелухин (він же і проф. права в Українському Університеті в Празі) не тільки що до тлумачення законів У. Н. Р., але й загальними положеннями конституційного права. А саме, С. Шелухин в своїй статті пише: «З днем повалення царської влади в Росії до українського народу правно вернувся узурпований від нього царем суверенітет. Шляхом державно-правної реституції український народ у Шевченковських днях 28 лютого 1917 року вернув собі своє давнє історичне становище суверенної незалежної республіканської

держави, як це слідувало з договору України з московським царем в 1654 році».

Отже, на думку С. Шелухина, виходить, що незалежна республіканська українська держава існувала навіть тоді, коли сам нарід ще не єржавив своєї волі бути незалежним і свободним (цю волю виявив він лише 4-им Універсалом 22 Січня 1918 року), коли Україною правив Російський Тимчасовий уряд...

Як що стати на цей шлях, то, розуміється, і тепер, при окупації України московськими большевиками, можна вгажати Україну за незалежну республіканську українську державу. Тоді, розуміється, нема чого й зачинати боротьбу за евизволення України, яка, моєляв, є суверенна незалежна республіканська українська держага і загаз.

У другій частині своєї статті С. Шелухин перечислює всі ті лиха, які тягне за собою усяка інтервенція.

Тут С. Шелухин свідомо допускається уживання невідповідного терміну (кажу — свідомо, бо ж С. Шелухин є прагник): визволення за допомогою чужої держави своєї країни від ворогів-окупантів не є інтервенція, бо під інтервенцією розуміється втручання чужої держави для поладження енутрішньої війни між громадянами даної держави. Отже, коли мова йде про соєїтську Україну, то тут не можна жонілювати терміном «інтервенція», бо тут йде справа про боротьбу українського народу проти москалів, окупантів України.

Безперечно, ні одна боротьба не обходиться без жертв, але висловлюючись проти неї (себ-то по-Шелухинові, проти інтервенції), С. Шелухин мусів би вказати инший шлях для визволення України від окупантів, які значно більше винищують український народ і плюндрують українську землю, ніж будь яка інтервенція.

На жаль, і тут С. Шелухин обходить моєчанкою це питання, обмежуючись лише одною лірикою: «Єдиним кличем українців мусить бути старе народне гасло: «за права й больности. За свободу».

С. Шелухин й тут забуває, що здійснення цих гасел потребує не тільки слів, але й де-чого реального, як, наприклад, озброєння населення, а зброю в тих умогах, в яких тепер перебуває український нарід, можуть дати лише чужі держави. Отже без допомоги чужих держав ніяк не обійдешся, коли дійсно ходом подій і оборотом реальних обставин викликається потреба рятувати рідний край від ворогів окупантів.

Розуміється був би великий переступ стояти за організацію такої боротьби в тих випадках, коли для цього належно не підготовлено ґрунту, коли нема надій на успіх цієї боротьби, коли визволення народу від одного ворога може потягнути за собою поневолення иншим ворогом — ще лютішим. Але ще більшим переступом є видати український нарід на поталу московських окупантів та вичікувати, що український нарід на своій сплюндрованій землі — без допомоги чужих держав, знесилений, сам себе визволить від московських ворогів окупантів. Історія єчить нас, що допомога чужої держави тому чи иншому народові в боротьбі з його ворогом не завше ґрунтується на

ідеї порабощення цього народу, а нерідко на ідеї знесилення спільного ворога в інтересах також держави.

Хотілось би ще сказати декілька слів щодо тону самої статті С. Шелухина, а головне, що-то тих образливих виразів, яких допускається він на адресу вже безборонного С. В. Петлюри. Правда, на цьому полі С. Шелухин має попередників, навіть в біблійній історії, і це дає мені право думати, що сам читач дав уже належну оцінку статті С. Шелухина з цього боку.

Ст. Сірополько.

---

3 ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ.

Урожай і хлібозаготівлі. — Організаційне безладдя. — Конкуренція між місцевими і союзними органами. — Київські маневри. — Про патріотичне захоплення людности і про «шептунів». — На Далекому Сході.

Чергове питання, яке раз-у-раз з особливою інтенсивністю й настирливістю стає на порядок денний на початку осені в совітських умовах, це — питання про хлібозаготівлі. Особливо виразно концентрується увага совітських кол біля цієї справи власне тепер, цієї осені, після відомих всім невдач і катастроф, з якими стався перебіг минулорічної збіжжевої кампанії.

До цього питання, важність якого для відносин на сов. Україні трудно приблизити нам, очевидно, в міру розвитку подій, доведеться вертатися не раз. Тепер ми, роблячи наче вступ до огляду фактів з обсягу хлібозаготівель нового с.-г. року, підкреслимо ті загальні контури, в яких має розвиватися нова збіжжева кампанія.

Можливості хлібозаготівель визначаються у першу чергу результатами урожаю; тому на даних з цього обсягу належить спійнятися у першу чергу. Офіційні дані щодо розмірів урожаю на 1. VIII, отже на період жнив, коли результати урожаю визначалися вже майже остаточно, наведені в «Економ. Живни» (ч. 193 з 21 серпня 1928 р.), мають досить оптимістичний характер. Згідно з цими даними урожай всіх хлібів на Україні виносить в цьому році, як що цифру середнього урожаю прийняти за 100, — 101; цей урожай, правда, нижче торішнього, який оцінювався цифрою 127, але все таки не нижче середнього. Оцінка для окремих хлібів по тій самій системі така: жито — 105, озима пшениця — 93, ярова пшениця — 107 і ячмінь — 104.

Проте ці офіційні оптимістичні дані на підставі відомостей з тої ж таки совітської преси мусять бути прийняті з сугубою обережністю. Розподіл урожаю на Україні в цьому році є аж надто не рівномірний. При задовольняючому й навіть гарному урожаєві на Правобережжі, урожай в цілій низці округ полудневої України, найбільш багатому на хліб районі, є значно нижче середнього. В Криму, як зазначає та ж таки «Економ. Живнь» (ч. 206 з 5 вересня 1928 р.) вже тепер помічається вплив скупщиків, селян з сусідніх округ полудневої України, зачеплених неурожаєм, вже тепер ціни на пшеницю виносять там 21-24 карб. за центнер, вище од заготовчої в 3-3½ рази.

При цих умовах дані об'єктивного порядку примушують ставитися до можливих результатів майбутньої збіжжевої кампанії дуже здержано. Це розуміють, здається, й самі большевики, які головним осередком своїх зусиль по здобуттю збіжжя збираються зробити завсіджжя.

Але поруч з даними об'єктивного порядку, поруч з можливостями знайти збіжжя необхідне для заготовки, не останню роль, розуміється, в результаті хлібозготівель відіграють також фактори організаційного порядку. Щороку совітська преса вказує на хиби і провали в конструкції заготовчого апарату; щороку переводяться реконструкція і реформи в цілому апараті; проте кожна нова збіжжева кампанія виявляє все нові і нові недоречності в конструкції заготовчих органів. Так було що року, так є й тепер. Цей рік чергова реформа в організації хлібозаготовчого апарату зводилася до концентрації всіх хлібозаготівель в цілому ССРСР в руках одної державної загально-союзної установи — Союзхлібі, якому протистоять лише кооперативні заготовчі організації. Ця реформа проте на стан заготовчого апарату корисно не вплинула й початок збіжжевої кампанії відбувається при завзятій конкуренції між окремими заготовщиками. І що являється цікавим і новим в порівнянні з практикою попередніх років це — та протекція і підтримка, яку виявляє місцева влада у відношенні до місцевих заготовчих організацій в їх конкуренції з загально-союзними. «Правда» (ч. 206 з 5 вересня 1928 р.) скаржиться на житомирський окрвиконком, який, підтримуючи свій «трестик» Волинщини, не хоче допустити на місцевий ринок Союзхліба; подібну ж історію оповідає та сама газета в тому ж самому числі про відносини на Могилівщині, де в них завинив винницький виконком. «Економ. Жизнь» (ч. 198 з 26 серпня 1928 р.) відзначає поведінку ніжинського окрторгвідділу, який не дозволив союзхлібу однинити свої відділи в Ніжині та Ічні. Всі ці факти взаємних терть між окремими заготовчими органами на перебіг збіжжевої кампанії так само корисно вплинути не можуть. В результаті всього цього розпочалася збіжжева кампанія при мало сприятливих ауспичах. На протязі серпня на Україні заготовлено 771 тис. тон збіжжя, що складає лише 52,2% наміченого до виконання плану. Особливо слабо проходять в порівнянні з попередніми роками кооперативні хлібозаготівлі. Сільсько-господарська кооперація виконала намічений план на 40,7%, а споживча тільки на 24%.

Думаємо, що в тому ж напрямі і стилі буде збіжжева кампанія розвиватися далі.

* *
*

Київська совітська преса і совітські установи уділяють величезну увагу військовим маневрам, що в вересні відбуваються в районі Києва. За підписами совітських київських установ — Окркома КПБУ, Окрвиконкома, Окрпрофради, Окркома ЛКСМУ і командування 14 корпусу випущено спеціальну відозву з роз'ясненням значіння цих маневрів. Лейт-мотив цієї відозви яскраво передається таким її уступом:

«Трудящі радянських республік завжди повинні пам'ятати, що радянська країна перебуває у ворожій капіталістичній оточенні. Трудящі радянської України повинні пам'ятати, що польські пани і поміщики весь час думають, щоб захопити радянську Україну, повернути землі і заводи польським магнатам» («Пр. Пр.», ч. 206 з 5 вересня 1928 р.).

В цілій кампанії, що розгорненим широким фронтом переводиться з приводу цих маневрів, червоною ниткою проходить одна виразна тенденція, це тенденція об'єднати коло червоної армії робітничі і селянські маси, довести, що червона армія й народ є те саме, що між тим і другим існує тісний і нерозривний зв'язок. До участі в маневрах притягнуто ширші невійськові кола; по всіх київських підприємствах проведено спеціальні кампанії по роз'ясненню значіння маневрів, по організації стрілецьких гуртків, по вербовці членів Авіохему; з'організовано спеціальні робітничі багатійони ТСО-Авіохему, які на час маневрів включено до червоної армії. На широку скалю з'організовано обслуговування червоної армії з боку професійних, культурних і економічних установ; мобілізовані для цього кооперація і мистецтво, Червоний хрест і радіо, опера і театр, бібліотеки і читальні. Навіть совітська преса перевела мобілізацію з цього приводу — ціла низка кореспондентів совітських

газет прибула до Києва і казюнні пера в тоні повного захоплення пишуть про могутність червоної армії і про той ентузіазм, який вона викликає серед населення.

Проте інколи цілком несподівано урочисті писання збиваються з відповідного тону і виявляється тоді, що в бочці меду є своя ложка дьогтю. Перш за все — не так то є гаразд з аранжуванням участі в маневрах широких робітничих кол. В «Прол. Пр.» (ч. 206 з 5 вересня с. р.), читаємо, що на нараді, скликаній в справі підготовки маневрів, виявилось, що де-які організації не досить уважно поставилися до організації робітничих баталійонів. Де-які установи навіть нікого не виділили для участі в маневрах через те, мовляв, що не було ким замінити співробітників. А партосередок Водоканалу, як констатує те саме число «Прол. Пр.», ще й досі ніякої підготовчої в справі маневрів акції взагалі не провів. Можна думати, що таких партосередків була більша кількість.

З другого боку на перешкоді успіху кампаній, зв'язаних з маневрами стали «шептуни», робота яких набрала таких розмірів, що високі совітські установи, що видали вже згадану нами відозву, рішили, що необхідно про них згадати навіть в цьому урочистому документі. «Геть шептунів, — говорять вони, — що поширюють брехливі чутки і намагаються викликати паніку й порушити нашу роботу». Хто ці «шептуни» і яка їх робота — про те совітська преса дає лише посередні натяки. В ч. 207 «Прол. Пр.» знаходимо аж три згадки про цю роботу в трьох різних редакціях. В одній статті автор заявляє, говорячи про настрої на селі: «темні чутки, що їх розпускає злісний елемент, чутки, які, як нам пощастило виявити, повзуть на село з Києва, з дрібно-буржуазної його частини, на селі не прищеплюються. Хіба тільки найтемніші селяне тай то не всі вірять цим чуткам».

Кількома рядками нижче другий автор встановлює походження цих чуток од куркулів. А через кілька шпальт третій автор констатує, що «неправильні» чутки про маневри ширяться не тільки серед дрібно-буржуазних елементів, не тільки серед куркулів, але навіть — *horribile dictu* — серед родовитих пролетарок — робітниць 5-ої держмажорняної фабрики. Три згадки в одному числі газети про ті факти, які псують весь офіційно ухвалений і викликаний настрій, про факти, які підлягають замовчуванню, вказують очевидно на їх поширення; мабуть, вираз «паніка» вжитий в відозві цілком таки надається до характеристик справжніх настроїв совітського обивателя в дні підготовки цих маневрів.

Лишаємо військовим фахівцям робити оцінку значіння київських маневрів з військового погляду. Самі ж дозволимо собі висловити одне припущення, думаємо, що одним із наслідків цих маневрів буде тільки... збільшення продовольчої кризи і зріст тих «хвостів» коло крамниць, які що далі то все більше здобувають право громадянства на совітській Україні.

* *
*

Нам доводилося нотувати заходи совітської влади в обсягу піддержки жидівської колонізації на Україні. Тепер же одмітимо факти, які характеризують відношення совітської влади до задоволення культурних потреб українських колоністів на Далекому Сході. В ч. 207 «Прол. Пр.» уміщено статтю про стан українців на Далекому Сході, яка в зв'язку з тими вражаючими фактами, що їх вона подає, заслуговує того, щоб вона була передрукована емігрантською пресою цілком. На десятки тисяч українських дітей ні одної української школи, які всі після 1923 року, остаточного утворення влади совітів на Далекому Сході, були ліквідовані. Панує й досі там згідливе і зневажливе трактування українців, як «хахлів». Так, як в миколаївські часи, робляться перепони навіть для організації українських хорів. Совітська влада там являється спадкової емицею політики царської влади що-до українців в її повній недоторканності.

Підкреслимо і зазначуємо ці факти, бо вони є дуже влучною і гарною ілюстрацією до тої «українізаторської» політики, яку ніби то переводить

совітська влада. Певні ілюзії відносно намірів в цій сфері існують навіть серед певних емігрантських кол. Факти, як ті, що їх приводить автор статті з «Пр. Пр.», мусять прискорити знищення цих неоправданих і безпідставних ілюзій, мусять показати, що нам, українцям, держава Леніна може дати не більше, як держава Романових.

В. С.

Політичний ярмарок.

(Женевські вражіння).

Дев'ятий раз до Женеви збираються дипломати, журналісти, політики і просто цікаві люде. Відбувається 9-та Асамблея Ліги Націй.

Хто вже не раз бував в цей час в Женеві, хто особливо пам'ятає часи першої Асамблеї в 1920 році, той ясно помітить величезну різницю між тим, що було, і тим, що є тепер.

Тоді говорилися великі промови, велися урочисті дебати, діл же конкретних, річевих справ було, властиво, мало. Нині саме відкриття Асамблеї (все в тій же, порівнюючи, невеликій залі — Реформації, бо свого будинку Ліга Націй так ще й досі не збудувала) вражає великою діловитістю. Видко, що Ліга Націй обросла несконечною кількістю справ міжнароднього порядку, справ дрібних і великих, але справ реальних, річевих.

Засідання, як відомо з газет, одчиняє Прокопе, міністр закордонних справ Фінляндії. Ця велика честь припадає йому, як черговому голові Ради Ліги Націй. Зовсім молодий, гарний з себе, скорше шведського, ніж фінського типу, він сходить на катедру, де поруч з ним сідає незмінний генеральний секретарь Ліги Націй, сер Ерік Дрюмонд. Голова трохи хвилюється, п'є воду, делегати потроху розходяться по своїх місцях, трибуни для преси і публіки швидко заповнюються.

Три рази по катедрі стукає черевляний молоток і Асамблея відчиняється. Довго, виразно, але монотонно читає Прокопе свою промову. З українського погляду все ж приємно бачити на цій катедрі фінляндця. Чи так вже давно сиділи ми з ними разом в тюрмі народів? І коли тепер фінляндець став на ці дні першим громадянином світа, чи не відкриває це й перед нами якихось ширших надій у майбутньому? А тим часом сумно дивитися, як найменші народи знаходять собі там, на долині, своє місце, як рівноправні члени, а ми, — великий народ, — цього місця там ще не маємо...

Промова тягнеться довго, це властиво один з численних звітів Ради Ліги Націй. Сила ріжних справ, розглянутих за рік ріжними органами Ліги Націй, перечислюються промовцем. Слухають, але не дуже уважно, бо все це видруковане і вже роздається поміж делегатів та журналістів.

Період гучних промов неначебто скінчився. На другому ж засіданню було сконстатовано дивний факт: не було промовців і засідання зачинилося за 20 хвилин після початку. Атмосфера ділога...

Тут же відбуваються в Palais de la S.D.N., бувшому великому стелю

— засідання Ради Ліги Націй, цього світового кабінету міністрів. Шведким темпом читають докладчики (з посеред членів самої Ради) свої реферати по різних справах. Часом заінтересовані говорять кілька слів, і голова стукає своїм молоточком: справа скінчена.

Поруч в інших кімнатах працюють тим самим темпом комісії та підкомісії Асамблеї.

Але цим справа не кінчається, а може тільки після цих засідань вона, еластиво, зачинається: дипломати, журналісти, видатніші женеєці сходяться між собою, обмірковуючи різні речі, порозуміваються, агітують, інформують. Це справді світовий дипломатичний ярмарок. За дев'ять літ з'явилася наявна потреба в цих сходинах, у цих зустрічах.

Що й казати, Ліга Націй зробила колосальний прогрес.

Коли на першій Асамблеї великі держави були репрезентовані б у в ш и м и міністрами, праґда, такої ваги, як лорд Бальфур або Леон Буржуа, але все ж бувшими. Тільки другорядні держави надсилали своїх міністрів закордонних справ. Це зменшувало, натурально, вагу цих сходин.

Але давно вже практика ця змінилася і дійсні керовники політики збираються до Женеви регулярно. На цей раз, праґда, через випадковий збіг обставин, багатьох з них бракує: немає Чемберлена, немає Штреземана, — їх прізвища не раз згадуються з висловом побажання, щоби вони скорше видужали. Відсутні і де-які дії *minores*, як румунський міністр Титулеску, що пішов на демісію і ще властиво ніким на стало не заміщений; немає болгарського міністра закордонних справ і т. ин.

Останні роки саме ця трійця: Бріан, Чемберлен і Штреземан була справжніми керовниками Асамблеї.

Нині найбільш помітні люде — Мюллер і Бріан. Мюллер тому, що він голова ради міністрів Німеччини; Бріан перше за все завдяки тому, що він є Бріан, величезна політична постать, що, до того, репрезентує — Францію.

Між двома китами цієї Асамблеї і відбувся відомий всім з газет спір. Мюллер виступав з дуже річевою промоєю, яка всім своїм змістом була, натурально, по Франції. І після його промоєи всі відразу заговорили, що Бріан буде відповідати. Останній дійсно прийняв заклик і за два дні, 10 вересня, при страшному збігу народу, під грім оплесків став на трибуні. Вже сивий, з великою гривою на голові, з довгими вусами; сутула фігура вже пристаркуватого чоловіка. Але він починає говорити і відчувається, що це найвища хвиля цілої сесії Асамблеї.

Серед загального протокольного, нудного тону розмов, це було якимось світлим промінням, що все освітило. Ідея Ліги Націй, її всесвітня роля, ідея миру — все це стало живим, реальним. Двома-трьома словами він викликав перед слухачами цілі картини. Як молотком, стукали по нервах його слова: «А коли цей інтернаціонал, яким є Ліга Націй збанкрутує, тоді придуть інші люде, інші інтернаціонали, всій культурі людській може прийде кінець».

У цьому відчувалася велика правда, але ми не будемо тут аналізувати само промову і переказувати, що саме відповів Бріан — Мюллеру: газети всього світу переказали це з сотками різних коментарій.

Бріан є певно ліпшим сучасним промовцем. Це не є зовсім французька система промовляти: у нього немає жадного штучного пафосу. Піднесені слова, які він вміє сказати з величною силою, змінюються словами іронії, і над загальною конструкцією промови панує з першу чергу річевість і логіка.

Вієані з тої самої трибуни говорив з більшим пафосом, з більше класичними жєстами, з розміреними і краще упорядкованими естетичними фразами. Але в Бріані почувається щось більше: у нього відчувається сила, — сила почуття і сила волі. За промовою чується особа.

Річеві, буденні справи рішаються річевими буденними ж промовами, але історії ці промови з місця не рушають. Можемо точними розрахунками налагодити певні конкретні справи, але той хто кличе за собою цілий нарід, хто хоче зрушити людські серця на великі вчинки, хто кличе людей до патріотизму чи до волі, чи до державности, той мусить знайти в собі щось більше за ці розрахунки: він мусить знайти золь і глибоке почуття... Глибоке, проникливе, яскраво виявлене почуття, — таке, що за ним хотілося біти, щоб за ним не можна було не біти.

Хто хоче втворити, втілити ідею миру в цілому світі, хто хоче справді знеохотити людей до війни, той так само мусить говорити мовою і жєстами Бріана.

Він з'явився на трибуні і механічний складний апарат Лігч Націй відчув себе несподівано живим організмом, з усіма своїми болістями і стражданнями, з надіями, пристрастями і, може, схованою десь глибоко в душі непевністю, яку ще треба перемогти...

Ми не торкаємося слів Бріана про мир, бо у нас би знайшлося за багато чого йому відповісти. Бо коли хто хоче справді миру, не мусів би ховати голову як струсь у пісок, а трохи подивитися на європейський схід і на все те, що заповідяно Україні, Кавказу та иншим народам, які страждають під чоботом большевиків. Але про нас забули.

Тим часом старий і новий світ «буржуазний» і «капіталістичний» потроху упорядковується, і коли, нарешті, остаточно згине «пролетарський рай» і ми в свій час скористуємося цією великою установою, значіння якої не визнавати тепер уже не можливо.

По Італії.

(Старе й нове).

Італія! Ще недалеко той час, коли це слово викликало у кожного уяву про щось надзвичайне, чарівне; про край, де небо стрічається блакиттю з морем; де лабіринти музеїв ховають найцінніші скарби мистецтва і де кожний камінь нагадує про безпорівняну державну організацію і ту могутню націю, голос якої через дві тисячі літ ще сильно чути в сучасній світовій культурі.

При вході на Туринську виставку.

Так було, але сьогодні так не є. Сьогодні при слові «Італія» присутні або уявляють собі Обіцяну Землю, де рухом чарівного ціпка знищені всі протиріччя, за для яких бореться людність цілого світу, або, навпаки, затискають п'ястуки і в оскаженій запеклості готові кинутися на італійських студентів, що приїхали грати в футбол, або на знак громадського протесту побити шибки гандлярю італійськими макаронами в передмісті.

Хто має рацію: прихильники чи вороги? Найскорше ні ті, ні інші, і італійський уряд глибоко свідомий того нерозуміння і упередження, з яким цілий світ ставиться до Нової Італії, вживає всіх заходів, щоб як найскорше і найповніше зазнайомити всіх з дійсним станом речей в цій країні.

Одним з таких заходів було запрошення міністерством закордонних справ двадцяти чужинецьких журналістів (в тому числі і вашого кореспондента) зробити двотижневу подорож по північній Італії для зазнайомлення з краєм, для відвідання вистав в значніших містах.

Маршрут був намічений такий: Флоренція, Турин, Мілан, Падуя, Венеція. Гарного літнього ранку екскурсія в складі 20-ти журналістів і двох заступників міністерства заповнює спеціальний вагон віденського експресу.

Журналісти, хоча б і націоналістичних поглядів, є завжди професіоналами-інтернаціоналістами, і у вагоні зразу ж встановлюють дружні відносини. Ні одна нація не має більшості, а тому неписана конституція встановлює державною мовою італійську, яка вимовляється з двадцятьма різними акцентами. Слов'яне репрезентовані дуже слабо: чех, болгарин та українець. Заступників «великої покровительниці славян» ні білих, ні рожевих, ні червоних не запрошено.

Експрес летить з чисто італійською швидкістю, відбуваючи чотирьохгодинну подорож без жадної зупинки. Минаємо сумну Кампанью, що тільки тепер починає прокидатися з 900-літнього сну, спричиненого малярією. Фашистівський уряд повів з цим страшним лихом рішучу боротьбу, і вже відвойовані землі, числяться десятками тисяч гектарів, на яких розселяються на вільготніх умовах інваліди і, взагалі, учасники великої війни.

Минаємо Сабінські гори, і за вікном розстиляються **циви** родючої Тоскани. Що не кілометр, то якесь славне ім'я, яке **примушує** згадувати гімназію і лекції латини.

Ось Тразіменське озеро: тут Ганібал поклав трупом 90.000 римлян і не пішов вперед, бо не міг повірити, **щоби** в с е римське військо лягло в обороні батьківщини. Коли б пішов, то цікаво було б знати, який мала б вигляд сьогоднішня Європа?

Потяг летить над долиною Арно. В його ложі могла б уміститися принаймні Десна, але літня спека зробила своє. **Ледве** помітний струмочок перебігає з калюжи до калюжи, повних голими **малолітніми** рибалками, що вітають потяг страшним гвалтом. Села **попадаються** все частіше, і нарешті зза гори блиснули вежі і мури білої Флоренції.

Вікове розділення Італії на окремі республіки наклало непорушну печатку на зовнішній вигляд її міст, з яких кожне має цілком своєрідний характер.

Здається, Прага менше відрізняється від Відня, і Бухарешт від Львова ніж Флоренція від Пізи, що відділені трьома годинами подорожі.

Невеличкі площі, вузькі та довгі вулицьки, обставлені розкішними палацами, з яких наймолодший дагується XVII століттям і на скоро кожному кроці архитвори скульптури з іменами великих майстрів. Білий камінь палаців і білуватий порох вулиць все дає своєрідний колорит світлої легкості і лише оригінальні, далеко винесені на вулицю, піддашши затемнюють трохи цей блиск і дають приємну прохожому прохолоду. Несподівана стрункість вежі «Старого Палацу», що панує над містом і величава громада катедралі, єдиної в світі цілої з мармуру, доповнюють наші враження від столиці Медичі.

Спадкоємиця в часи середньовіччя артистичної культури імператорського Риму, яка не могла втриматися в фанатичному обскурантному Вічному Місті, — Флоренція є і зараз духовною столицею італійського мистецтва і культури, і метою нашої візити є, власне, відвідини одної з таких маніфестацій, 3-ої щорічної інтернаціональної книжкової вистави.

Метою вистави є показати те нове і характеристичне, що з'явилося за два роки, — пояснює нам директор, симпатичний старий професор, продаючи екскурсію по розкішним світлим залам виставочного палацу. Кожна держава має вільну руку улаштувати свій відділ, як хоче, і тому кожний павільйон носить широ національний характер.

Ті держави, що прийняли участь, заступлені дійсно блискуче, але в цьому році лише 14 держав експонують свою продукцію і між ними такі як... Монако, Сіам і Албанія.

Найкраще репрезентована Італія своєю дійсною могутньою в останні часи книжковою продукцією. Величезні фоліанти Данте, Петрарки, в розкішних середньовічних палітурках, змагаються на красу з імпозантними енциклопедіями і науковими книжками, але все ж мусять поступити найбільше місця своїм демократичним родичам, — дешевим (по 2-5 лірів) народним виданням, де можна знайти все від Торквато Тассо і Марка Вовчка, в відділі красного письменства, і безконешні бібліотеки по всіх галузях науки та мистецтва по інших відділах.

З інших держав павільйон Чехословачії найбільш вражає глядача надзвичайно умілим та артистичним урядженням, і не менш сильне враження справляють окремо побудовані павільйони Франції та Німеччини своєю безсистемністю та випадковістю.

По обіді побіжний огляд знаменитих артистичних музеїв, що стоять в різних кінцях міста і з'єднані вузькою Галереєю більш як пів кілометра довжини. Весь цей безконешний прохід завішаний з обох боків артистичними портретами знаменитих осіб, серед яких знахожу Роксолану, і мої товариші із здивованням слухають фантастичну історію галицької поївни.

Після проїздки на гору Коллі, де величезний бронзовий Давид Мікель Анджела панує над містом, після безконешних прийнят, тостів, знайомств,

розмов і прощань ми розлучаємося з гостинними тосканцями і опівночі потяг вже несе нас по Турину — столицю П'ємонту.

З першого погляду перша столиця Італії не робить приємного враження. Тут немає ні тисячелітньої тасмниці Риму, ні артистичної легкості Флоренції. Хмури величезні палаци вражають своїм викладом обдертої цегли і здаються ще зараз закуреними димом обозів безконечних п'ємонтських бойовищ. Сам брук вулиць, виложений на староримський ґштатт величезними кам'яними плитами, вибитий глибокими коляями кованих возів і тяжких гармат Емануеля Філіберта, дає враження чогось суворого та тяжкого.

Але досить трохи лише звикнути до цих обшарпаних ніби стін, що в дійсності є своєрідним способом муровання, і око починає помічати шляхетність форм і вишуканність деталей, властивих розвінчаний столиці відродженої Італії, в якій вже сильно чути трансальпінські впливи.

Але заглиблюватися до тасмниць туринської архітектоніки не є наша справа, і нам дають це зрозуміти, запроваджуючи після короткої візити у префекта просто на знамениту Туринську виставу.

Ювілейна вистава присвячена пам'яті славного герцога XVI століття — Емануеля Філіберта, що має на меті задемонструвати продукційні сили Італії та її колоній, зайняла величезні королівські сади над річкою По і, не вмістившись, перейшла на другий беріг і розлилася далеко по долині аж до найближчих гір.

Це вистава в повному значінню цього слова. Тут немає каруселів та американських гір, що мають завданням притягати веселу публіку, але зате тут можна знайти все, що продукує Італія і колонії від мотору трансатлантика до кошика, сплетеного сомалійськими дівчатами в найдальшому закутку колоній.

Знаком вистави є боротьба за економічну незалежність країни, і особа безпристрасна і знайома в недавньому минулому з італійською економікою змушена констатувати колосальний поступ в цьому напрямку. Поминаючи вже признану світом силу механічної промисловості Італії, не можна не занотувати несподівано буйний розвиток промисловості хемічної, особливо в сфері штучних угноень, шкіряної і всіх колоніяльних.

Останні були задемонстровані особливо мальовничо. Ціле сомалійське село розкинуло свої вкриті пальмовим листям хатки на березі річки і демонструвало своє життя і мистецтво. Чорношкірі майстри і майстерниці вражали око надзвичайною зручністю і витривалістю своїх операцій, але не почували себе дуже добре на чужині, бо вже при 35° їм ставало холодно.

Туринська вистава відібралась у нас два дні, вечери яких були заповнені знайомленням з туринським суспільством і приняттями, з яких банкет, даний на нашу честь містом в новореставрованому розкішному Палаццо Мадама був без сумніву самим тонким і гарним з усіх 20-ти, що прийшлося відбутися під час подорожі і підтримав світову славу гостинності і елегантії колишнього центру італійської аристократії.

Але Турин не міг обмежитися своїми банкетами, виставою і демонстрацією своїх історичних окрас. Зараз не архітектура і не веселе суспільне життя складає його славу, а розвинена індустрія, в якій панує знаменитий Фіат, одна з найбільших світових автофабрик. Відвідини Фіата заводу з 30.000 робітників, що зараз працює день і ніч, складають величезну приємність не лише для фаховця (яким є ваш кореспондент), що може оцінити всю технічну удосконаленість і всю розкіш організації справи, але і око пересічного туриста тишиться тою надзвичайною акуратністю, зголосованістю і чистотою, з якою порушується вся ця величезна машина. Надзвичайний також спосіб огляду фабрики. Величезний автокар, в якому 30 осіб не заповнили всіх лавок, проїздить через всі майстерні, підносячися все вище з поверху на поверх величезного фабричного корпусу і кінчає свою подорож на автодромі зробленому на даху, де сотки машин щоденно відбувають свою обов'язкову пробу, летючи із швидкістю до ста кілометрів.

Після карколомного на вигляд, а в дійсності безпечного спуску по спіральній бетоновій дорозі відвідуємо розкішний палац дирекції, де нам демонструють перший фіат з 1890 року поруч із своїм могутнім блискавичним правнуком цього річного випуску, і цікаві таблиці, ілюструючи розвиток справи бігом 40 років.

Хоч при відвідинах Фіата і вражає глядача його безпорівняна технічна організація справи, але все ж ще більше сюрпризів чекало нас при огляді так близької серцю журналіста, папірової продукції в сусідньому з Турином містечку Верцуоло.

Фабрики Верцуоло, куди ми прибуваємо по двохгодинній автомобільній подорожі по плодючій, але одноманітній долині По, не вражають око після імпазантного Фіата. Навпаки, із здивуванням чуємо, що в цих незначних і таких скромних на вигляд старих бараках, працює 36.000 електричних коней і що тут в забутому гірському містечку ідея і воля одної людини сотворила в безлісній Італії третє по кількості продукції папірове підприємство Європи. Власник організатор і директор, закоханий у свою справу, інж. Буріо дає нам кілька надзвичайно цікавих цифр. Він почав справу в 1905 році з капіталом в 300.000 лірів, а на сьогодні капітал досягає 250.000.000 лір. Перешкоджав брак лісу, але його досліди показали, що італійська тополя надається до продукції не гірше класичної сосни, і тепер цим невибагливим деревом засаджені всі межі, всі рівчачки і всі непотрібні порожні місця північної Італії. Для світової продукції вирубується щорічно до 10.000.000 гектарів лісу і винахід Буріо дає велику економію, бо тополя займає лише нікому непотрібне місце.

Європа продукує 42% світового виробу, з чого Англія споживає 37 кіло на душу річно, Німеччина — 21, Італія — 9, Естонія — 6 і Україна — коло 4-х. Для друку газет споживають — Італія — 400 вагонів місячно, Німеччина — 4.000, Англія — 5.000 і Сполучені Штати — 25.000.

Після цієї цікавої лекції і детального огляду фабрики ще візитуємо палац знаменитих маркизів Кавасо, колишніх суперників Савойської династії на панування в Італії, і прощаємося з гостинними господарями.

Електричний потяг (ціла північна Італія електрофікована) несе нас по плодючій рівнині річки По, тепер головної економічної бази Італії. Край надзвичайно вироблений і квітучий. Тут немає ні мальовничих скель, ні руїн, ні пальм і всієї решти окрас, що складає головну красу південної Італії, але зате, не вважаючи на спеку, поля повні трудящим людом, що працює з тим захопленням, з яким працює лише селянин і на своїй власній ниві. Ще стоять всюди величезні скирти шпеліці, а між ними вже орють і тракторами і паровими плугами і волами, при чому помічаю цікаву технічно-побутову деталь—вола в дузі. Оказується—старосвітський спосіб, і таким чином виходить, що і знаменита дуга також не видумана, а позичена москалями. Невже ж лише цар Колокол, що ніколи не звонив і цар Пушка, що ніколи не стріляла є їхніми одинокими винаходами.

Мої компаньони, яким проводи в Турині і обід в вагоні-ресторані надали особливо бадьорої веселости дуже тішаться цими міркуваннями на московські теми, а тим часом експрес робить сто кілометрів на годину в напрямку до найбільшого промислового і торговельного центру Італії—славнозвісного Медіолану.

Мих. єремів.

Міжнародній Конгрес бувших комбатантів в Люксембурзі.

10 і 11 вересня ц. р. в Люксембурзі відбувся міжнародній конгрес ріжних військових організацій, інвалідських спілок, товариств б. полонених то-що.

Конгрес цей мав, як і подібні міжнародні конгреси в Європі, суто

політичну підкладку, хоч має ніби означену компетенцію. Причини його скликання такі.

Зараз існують дві великі організації, що претендують на міжнародний характер: FIDAC (Fédération Interalliée des Anciens Combattants — Міжсоюзницька Федерація бувших комбатантів) та CIAMAC (Conférence Internationale des Associations des Mutilés et Anciens Combattants — Міжнародна Конференція Товариств Інвалідів та бувших Комбатантів).

Перша організація складається виключно з представників бувшої Антанти і не приймає в своє лоно бувших ворогів Антанти (німців, австрійців); з нових держав в FIDAC'у є Польща. А, напр., прохання Литви одхилено, бо, мовляв, вона не була державою за часи великої війни. FIDAC має підтримку своїх урядів, посідає значні фонди, видає свій журнал і проводить широку та активну діяльність. Найбільш активні члени в ній — Франція, Бельгія, Італія та Польща.

Друга організація має своєю метою — спробувати затамувати минулі конфлікти, що позначаються і по сей день, затушувати ще не заглохлі спогади про велику війну то-що. Помимо членів б. Антанти (Франція, Італія) в CIAMAC'у є і німці, і австрійці, і болгари. Так само увійшли туди і поляки та чехи. Але організація ця слабша, по-перше тому, що вона молодша по часу свого заснування, по-друге — посідає значно менші кошти, а по третє — в державах б. Антанти не користується таким авторитетом та підтримкою, як FIDAC.

Антагонизм між цими двома організаціями існує дуже великий і помітний. Дві течії — одна, що стрімить до порозуміння на рівних правах між народами (CIAMAC) і друга — тримати німців під певним контролем, в позиції певного обмеження — FIDAC. Явна річ, що німці стараються використати CIAMAC в своїх цілях більше, ніж сподівалися творці CIAMAC'у.

Суперництво між цими двома організаціями, що посідають власні зверхні органи та одбувають свої сталі конгреси в різних місцях Європи, позначається досить негативно на діяльності кожної з них зокрема, бо ж шляхи роботи та сфера компетенції абсолютно однакові у обох організацій. Вони просто заважають одна одній.

Тому то в початку цього року повстала в колах обох (а скорше в колах CIAMAC'у) організацій думка про якесь, як не з'єднання, то бодай порозуміння.

З такою метою було скликано міжнародну конференцію в Парижі в кінці березня с. р. («Тризуб» ч. 16. 122 з 29. IV. с. р.). Конференція ця постановила утворити новий орган Commission Mixte des Anciens Combattants (Мішана Комісія бувших комбатантів). Цей орган являється ніби зведеною між обома організаціями, що лишилися самостійними. Ця Мішана Комісія скликає вже міжнародні з'їзди, на які приїзять з однаковими правами як члени FIDAC'у так і CIAMAC'у. Членами ж самої цієї Комісії є і німці також. З'їзди, скликані цією комісією є ніби невідчужливою зоною, куди сходяться поговорити представники різних організацій. Черговим таким з'їздом і був з'їзд у Люксембурзі.

* *
*

На ньому були представники Англії, Німеччини, Сполучених Штатів Бельгії, Австрії, Польщі, Італії, Португалії, Данії, Югославії та німецький представник з Чехії.

Українська делегація була заступлена п. ген. О. Удовиченком, делегатом від Української Спілки Військових Інвалідів та п. М. Ковальським, делегатом від Укр. Військового Т-ва у Франції. З огляду на те, що і тут, як і на інших міжнародних конгресах, завжди приймають за основу принцип державного існування країни, українська делегація мала тільки порадчий голос, а не рішачий.

Така ж участь припадає і на росіян, яких, правда, на цьому конгресі не було.

* *
*

Головою конгресу був старший віком німецький генерал Сальценберг. Офіційними мовами з'їзду були франц., англ. та німецька. Тривав він два дні. Робота переводилася в 4-х комісіях, які були розподілені в такий спосіб: — 1-ша «комісія миру», 2-га — комісія пропаганди, 3-тя — комісія б. військових полонених і 4-та — жертви війни.

Українська делегація прийняла участь в працях 1-ої і 4-ої комісій.

* *
*

1-ій комісії — т. зв. «комісії миру» перепало найбільше роботи. Властиво там говорилося більше про можливість, а часом навіть і про неминучість, війни, ніж про замирення та сталий мир. Треба сказати, що німецька делегація, на чолі якої стояли ген. Сальценберг, Абель, др. Тівенс та інші, показала себе міцною не тільки відповідним компетентним складом, але і величезною підготовкою. Крім того видно було, що їхню активну поведінку підпірають англійці, які трималися обережно і тихо.

Німці винесли на затвердження комісії резолюцію, в якій — по дуже довгим засадничим вступі — пропонували багато способів для утворення пацифістичних умов в міжнародних стосунках. В одному із пунктів вступу вони пропонували зафіксувати право народів на самоозначення, маючи, очевидно, на увазі питання Anschluss'у, про яке одверто говорив австрійський делегат.

Французи, розуміючи це, внесли додаток, що обмежує інтегральне значіння і широке прикладення до життя цього принципу, а саме: «визнати право народів на самоозначення, але в повнім порозумінню з заінтересованими народами». Німці, порадившись, пристали на поправку, уступивши таким чином на цьому пункті. Резолюція пройшла всіма голосами за винятком бельгійців, які голосували взагалі проти цієї резолюції, бо хотіли внести додатки, направлені проти німців.

Українська делегація, одчувши, що такий додаток може бути повернений на шкоду Україні, бо «заінтересована» нація в справі української самостійности — є головним чином Росія, яка ні на які не то «повні», але й неповні порозуміння що-до самостійности української з Україною не піде, ні перед які арбітражні суди в цій справі не стане і що ніякою іншою силою, крім збройної, її в цьому не переконати, вирішила скласти від себе відповідну декларацію на трьох мовах, яку і довела до відома членів конгресу.

Подамо з неї кілька уривків:

«Після голосування резолюції в справі миру, прийнятої 1-ою комісією, українська делегація вважає своїм обов'язком заявити наступне:

Справа миру та справедливости, нам однаково цінна та дорога й для нас, бо завжди стреміли ми жити в згоді з іншими народами. Але, завдяки раптовій навалі червоної Москви, ми взяли зброю до рук для захисту нашого краю та нашої незалежности. Наша збройна боротьба проти ворогів була виконання нашого священного обов'язку, бо ми обороняли мирне життя нашого народу, його право на вільний розвиток, його незаперечне право бути вільним і незалежним.

Боротьба наша була люта, але наслідком несприятливих умов, нас було переможено, і ми разом з нашим урядом відступили за межі нашого краю, а країна наша попала в жорстоке ярмо наших ворогів...».

«...Гаряче бажання наше жити в мирі з нашими сусідами, при умові взаємної поваги, доведено багатьма актами української держави, і тому ми щиро вітаємо зазначені у згаданій резолюції засади...»

«...Але одночасно мусимо довести до відома тут присутніх делегатів про ті труднощі, які представляє для справи загального миру сучасна ситуація на сході Європи:

Український народ ніколи не погодиться на те, щоб його землями

панували вороги, і він прикладе всіх своїх сил, щоби звільнити край від цієї окупації, яку нічим не можна виправдати і яка протирічить нормам міжнародного права.

Сьогодні є ясним для кожного, що східне-європейська проблема буде вирішена тільки тоді, коли визволяться поневолені червоною Москвою нації. І тільки існування незалежних держав, як Україна, Грузія та інші запевнять панування миру на сході Європи і підкріплять справу миру взагалі...».

Резолюція ця видрукована була в кількох десятках примірників так що кожний делегат мав по кілька примірників.

* *
*

Майже вся робота «комісії миру» пройшла в дуже напруженій атмосфері. Особливо ретельні були бельгійські делегати, які запропонували, напр., резолюцію, що вимагала від німців ясного, одвертого й прилюдного признання в тім, що порушення Німеччиною нейтралітету Бельгії в 1914 р. є нічим не виправданим вчинком, а таке, мовляв, признання з боку німців спричинилося б до налагодження приязних стосунків. Склалася така ситуація, що був можливий вихід з конгресу або німців, коли б така резолюція пройшла, або бельгійців, коли б вона не пройшла. Отже треба було великого такту з боку президії «комісії миру», щоби уладнати конфлікт, що назривав та якось «змазати» таку резолюцію.

Висунену німцями резолюцію про охорону меншостей і прирівняння їх в правах до горожан так само було одхилено комісією.

* *
*

В 4-ій комісії українська делегація запропонувала резолюцію про допомогу українським інвалідам. В комісії ця резолюція пройшла і так само одголосоно була затверджена на пленумі конгресу. Вона звучить так:

«Міжнародній конгрес бувших комбатантів, ознайомившись з тяжким станом українських інвалідів, що, будучи змушені покинути свою країну, зараз є розсіяні на чужині, висловлює побажання —

1) щоби було подано до Ліги Націй відповідного меморандуму, який торкатиметься положення українських інвалідів з метою винайдення способів, аби прийти їм з допомогою.

2) щоби Т-ва бувших комбатантів та відповідні інституції різних країн, представники яких беруть участь у цьому конгресі, взяли під свою опіку українських інвалідів, які перебувають в межах їхніх територій».

Прийняту пленумом конгресу резолюцію про опіку українських інвалідів треба вважати одним із тих чергових малих досягнень, що поволі, але певно здобуваються нами на міжнароднім форумі.

* *
*

Одним із бойових моментів конгресу був герць про Данцигський коридор. Було виголошено два доклади: п. Абедем — німецьким делегатом, і п. Смогоржевським, польським делегатом. Обидва доклади, повні елоквенції, історичних справок (які, правда, заперечували одні одним), економічних, етнографічних і інших аргументів, політичних і, навіть, стратегічних міркувань, — були заслухані з великою увагою та інтересом.

Оскільки німецька теза була сильна своїм Drang'ом до переконання слухачів в тім, що сучасний стан східньої Німеччини, з яким вона ніколи не погодиться, є загрозою миру і може викликати війну, остільки польська теза була обоснована історичними, етнографічними та економічними даними, що переконували слухачів своєю наявністю.

* *
*

В приватніх розмовах майже всі делегати-чужинці виявляли великий інтерес до України, до її сучасного положення та її майбутнього.

Одмітимо слова одного італійця: «Працюйте, працюйте і ще раз працюйте. У вас одне тільки завдання: поставити нас — чужинців — перед фактом існування вашої держави. Вам потрібна моральна підтримка? Працюйте на користь вашої держави, і ви цю підтримку матимете, бо вже маєте симпатії...».

Делегат.

---

3 міжнародного життя.

Рейнська окупація. — Латинка в Туреччині. —
Гр. Броксдорф-Рапцау.

У Женеві відбувається дев'ята сесія Ліги Націй. На порядку денному стоїть багато різних справ, починаючи од «вічного» питання про угорських опантів та кінчаючи другим, що також має тенденцію стати наче-то «вічним», — польсько-литовським. Але загальну увагу перебрало на себе не якесь із тих питань, що стоять у повісті, а як раз те, що його на порядку денному немає. Це вже стало женеvською традицією: самі важливі справи обговорюються й вирішуються там не на загальних зборах Ліги, а в приватніх засіданнях, побаченнях то-що, головних чинників міжнародної політики — представників великих держав.

Чергова сесія Ліги зміцнила цю неписану традицію, бо на денний порядок неофіційних засідань поставлено було справу, що притягла до себе увагу цілого політичного світу, а саме, питання про евакуацію Рейнських земель антантськими військами.

Грунт для постановки цього питання готувався давно. Але перша зустріч у Женеві двох головних контр-агентів — представників Німеччини та Франції — не віщувала нічого доброго.

Тому, що Штреземан занедужав, до Женеві приїхав голова німецького кабінету Мюллер. Недосвідчений дипломат с.-д. Мюллер у своїй промові на офіційному засіданні гостро поставив справу, вказуючи на те, що Німеччина має право вимагати евакуації, бо виконала всі потрібні для того передумови: обезброїлася, підписала Локарнський пакт, виконує план Дауса, поставила свій підпис під Паризьким актом і т. и. Що-ж до Франції, то вона на думку німецького міністра, більше говорить за мир, ніж про нього дбає.

Промова німецького канцлера викликала блискучу відповідь з боку французького міністра закордонних справ. Аристид Бріан в рішучий спосіб одхилив усі закиди Мюллера, зроблені ним на адресу Франції, і перейшовши в наступ, поставив ясно і неприкрито всі точки на «і», вказавши на психологічну озброєність Німеччини, на демагогічний елемент в її закордонній політиці, на її хитання між східною та західною орієнтаціями, на її небезпечну дружбу з ССРР.

Після цих промов здавалося, що рейнська справа мусить бути одкладена на якийсь довший час, аби вирівняно було настрої та заспокоєно німецьку та французьку політичні опінії. Виявилось, однак, що щирі, хоч і не дуже ласкаві слова, сказані представниками Німеччини та Франції, — один на адресу одного, — скорше очистили атмосферу, ніж замутили її. Між Бріаном та Мюллером зачалися пересправи, а зачавшись, перекинулися на спільні засідання представників усіх заінтересованих великих держав. На офіційних зборах головні представники наче-то пересварили-

ся, на неофіційних — знайшли спільний ґрунт, бо ж пересправи йдуть і не припиняються.

Справа рейнської евакуації на перший погляд легка і дуже проста. Термін окупації згідно Версальському договору означено на 15 літ, але окуповані землі можуть бути очищені раніше, про що ст. 431 договору говорить так: — Коли Німеччина виконає всі обов'язки, накладені на неї договором, раніше призначеного 15-тилітнього періоду, окупаційні війська мають бути негайно виведені з окупованих земель.

Німеччина вважає, що вона виконала усі покладені на неї обов'язки, Франція — іншої думки. Але справа не в цих формальних незгодах, і не ними вона буде вирішена. Німців болюче ображає просто вже самий факт, що їх національна територія окупована чужими військами, і вони хотіли б позбавитися од того. Для Франції факт окупації немає жадної реальної ціни, і вона охоче од нього позбавилася б, але вона не може одмовитися од цього права, не дїставши за те якоїсь компенсації, бо французькі політичні діячі мусять оглядатися на опінію свого народу не в меншій за німців мірі.

Європейська преса давно вже означила можливу компенсацію. Зводиться вона головним чином до ліквідації так званого репараційного питання, себ-то, до встановлення точної цифри того, що мають заплатити німці за зруйновані ними та відновлені французами за свій рахунок північні департаменти, а також і точного терміну, в який це буде остаточно зроблено. Питання складне, бо справа ходить про такі колосальні грошові операції, що їх тяжко, а може й неможливо знайти в цілій Європі, коли тільки на допомогу їй не прийдуть Сполучені Штати.

З цих причин не слід гадати, що пересправи про Рейнську окупацію, які зараз розпочаті в Женеві, в скорому часі дадуть цілком реальні наслідки. Наслідків тих можна чекати хіба що за кільки місяців, коли в Америці відбудуться вибори нового президента, а тим самим і означені будуть нові лінії міжнародної політики Сполучених Штатів. Але важливо для Європи вже й те, що ці пересправи зачалися, що до них пристали всі великі держави.

Після третіх сходин було видано комунікат, — в якому констатується, що бесіди представників Німеччини, Англії, Франції, Бельгії, Італії та Японії у приятельських розмовах прийшли до таких рішень:

1. Вирішено розпочати офіційні пересправи про питання Рейнської евакуації, предкляденому німецьким канцлером.

2. Встановлено необхідність повного та остаточного регулювання репарацій та встановлення спеціальної комісії фінансових експертів, призначених відповідними урядами для підготовки цієї справи.

3. Вирішено також принципіально встановити спеціальну комісію, призначену для констатування та погодження інтересів сторін. Склад, функції, предмет та час діяльності цієї комісії будуть встановлені урядами після відповідних пересправ.

Ці рішення — новий і дуже знаменний крок в напрямку замирення Європи. Без надії на успіх, його не було б зроблено, бо неуспіх цієї справи був би надто великою компромітацією тих, хто розпочав її.

*
*
*

Туреччина повільно, але неперестанно європейзується під проводом свого енергійного президента — диктатора Мустафи Кемалю. Зараз у цій країні на чергу стала реформа алфавиту. Одходить до історії старовинне арабське письмо, що ним ціле своє існування користався турецький народ, і місце заступає загально-європейська латинська азбука. Усі нові видання, згідно закону, що вступив до життя, мають бути друковані латинкою, в усіх школах зачалося навчання дітей та дорослих новому письму. Сам диктатор виїхав в кружну подорож по Туреччині, агітуючи за прийняття населенням нового алфавиту та даючи по різних місцях різним людям перші його уроки, бо надає тому велике значіння. Поки що випущено в світ лише кільки наукових та белетристичних книжок; видрукованих

латинкою. Правопис прийнято т. зв. фонетичний, себ-то слово пишеться так, як воно говориться. Для очищення та впорядкування турецької мови випускається, також латинкою — новий академічний словник. Спеціальна академічна комісія має доповнити його словами, що їх у мові бракує, технічними та науковими термінами, неологізмами то-що. Згідно плану в словнику має бути всього 60.000 слів. Турецька опінія незадоволена цією кількістю, вказуючи на те, що європейські словники мають їх далеко більше, і вимагають од академіків більшої уваги до рідної мови, справедливо вважаючи, що розвиток мови — головний підклад загального розвитку цілої нації.

* *
*

Наглою смертю, 59 літ, вмер німецький посол у ССРСР гр. Броксдорф-Ранцау. Родовитий шляхтич, дипломат старої імператорської школи гр. Броксдорф-Ранцау мало був відомий в політичних колах до війни. Впливів він не мав, значної кар'єри не зробив. За війни був послом у Копенгазі і вславився тим, що, використовуючи послуги большевика Парвуса, заснував, пресове на вигляд, а шпійнське по суті, бюро, в якому працювало багато видатних большевиків, у тому числі й відомий червоний «економист» Ларин. Тоді вже й зазначилися у гр. Броксдорф-Ранцау елементи «східної орієнтації», що її найбільшою опорою був покійний німецький дипломат. В часи Версаля гр. Броксдорф-Ранцау був уже міністром закордонних справ і представником Німеччини на мировій конференції. Коли Версальський договір було виготовано і потрібна була його допомога, він, ознайомлений добре з большевицькою практикою, повторив жест тов. Троцького у Бресті Литовському, одмовившись поставити свій підпис. Де-який час потім стояв він в стороні од активної політики, але потім з'явився на дипломатичній арені, як посол в ССРСР. У Москві граф став інтимним другом тов. Чичерина, і вся міжнародня політика большевиків за останніх літ переводилася під його впливом. Він здобув для Москви сотні мільйонів золотих марок кредитів у Німеччині, злагодив неприємні наслідки Шахгинського процесу, готував нове й тісніше наближення Москви з німцями, вговорив ССРСР приєднатися до пакту Келого. Після його смерті большевицька преса одверто вказала, що в ньому ССРСР втратив свого найкращого заступника в Берліні, і що його тяжко буде кимось іншим заступити. Чи була «східня орієнтація» його персональним ділом? Мабуть, ні, але вірив він у неї, як в єдиний порятунок Німеччини, як в єдиний спосіб забезпечити її міжнародню майбутність. Смерть його тепер, коли в Женеві поставлено справу остаточного замирення Німеччини з колишнюю Антантою, гостро відчує червона Москва.

Observer.

М а л и й ф е л ь е т о н .

СЕНАТОР — БЕЗВІРНИК.

Tempora mutantur...

Свята правда!

Чи-ж давно вся поступова російська преса в один голос лаяла архієпископа волинського Антонія та його alter ego єпископа холмського Євлогія?!

А тепер?

— Митрополита Антонія як лаяли, так і лають, а на митрополита Євлогія мало не Богу моляться.

І то хто? Та ще як?

Сам Мілюков з православними христіянами з «Последніх Новостей» проситься під архипастирське берло митрополита Євлогія!

...et nos mutamur!

Чи давно був той час, коли було на нашій благословенній Україні сидить собі на селі батюшечка, править служби, бере книші чи паляниці та так і умре, нічого не чувши про опіум?

Так таки — нічогісінько! Навіть під час пошести дизентерії!

А тепер?

Що не номер «Вістей», то й читаєш:

Громадянине Редакторе!

Дозвольте через вашу газету подати до відома всієї УСРР і всього ССРСР, а, коли того потрібно, то й до відома всіх трудящих всього світу, що я, бувший священник села Куркулівки, Перекупщицької волости, Буржуївської округи, сорок років пускав між народ опіум, а тепер, пройшовши лєнінізм К. Маркса під керуванням світового пролетаріяту і його вождя КП(б)У, зрікаюся Бога і янголів його, і всіх святих його, і всіх діл його, і служіння йому, і дую і плюю на його троєкратно, і стаю безвірником.

Хай живе світова революція!

Царство небесне Лєнінові!

Бувший священник, а нині безвірник NN.

Так росіяне — так захолуєтні попи!

Але так самісінько і де-хто з українських емігрантів!

Беру цими днями відому французьку газету українською мовою «Dileau» (спасибі Антанті, не забуває про нашого брата емігранта — видає й для нас), беру й дивлюся — величезна стаття!

Та не стаття — ціле посланіє!

Читаю:

Люде добрі!

Повірте мені старому українцеві!

— Та ж чи багато тих старих українців?

— Ні, хоч і довге, а треба прочитати!

Читаю:

— Сімнадцять років був в Одесі суддею!.. Гай, гай! Скільки то справ перейшло через мої руки!

З самим Раковським два місяці мирився в Києві!

Так! З майбутнім головою ради народніх комісарів Української

Радянської Соціалістичної Республіки мирився, — я, представник
Української Держави!

Та ще як мирився?

— Через перекладчика!

Самі знаєте, що то за мова в Одесі, — хоч сто років живи — не
напрактикуешся по російському!

Та що мирився?

Сорок мільйонів українського народу вибрало мене незмінним
доживотним Генеральним Суддею!

Два роки репрезентував за кордоном петлюрівський уряд, як
законний уряд У. Н. Р.!

То-ж повірте тепер мені:

Істинно кажу вам — Петлюра узурпатор!

Любив я його, покійничка, царство йому небесне, але кажу —
узурпатор!

Не як пасічник, як правник кажу вам — узурпатор!

А що вже Андрій Лівницький, то той і сам себе за узурпатора
визнає. Істинно кажу.

Та що визнає? — Інтервенцію готує!

Народ український запродати хоче!

З дітьми, з матерями!

Поляків веде на Україну!

Думаєте, щоб народ визволити?

Якраз!

Поділили вже раз з большевиками Україну, ще раз поділять!

Кажу вам: кричіть на гвалт, не допустіть до інтервенції!

Ніякими поляками Москви з України не виженеш!

Єдиний спосіб боротися з нею — виставити старе наше гасло:

— Право і воля!

З цим гаслом ми од Провансу аж до України дійшли! (Див. мою
розвідку про провансальське походження українців).

Як треба буде, то дійдемо й до Сибіру!

Нетреба інтервенції!

Таж думаєте на старості літ мені приємно буде бжіл розводити в
Сибіру?

Де там!

Істинно кажу!

Повірте старому сенаторові!

Гр. Дуброва.

З п р е с и.

В pendant до пакта Келого як урочистої обіцянки не вести війну у большевицькій пресі після того як ССРСР заявив про згоду підписати цей пакт — читаємо:

«Комуністи вважають за зайве приховувати свої погляди й наміри. Вони одверто заявляють, що їхньої мети можна досягнути лише насильно, поваливши увесь сучасний громадський лад.

Хай панівні класи тремтять перед комуністичною революцією. Пролетарі можуть втратити в ній тільки свої кайдани. Набудуть же вони увесь світ»...

Таке закінчення програми Комуністичного Інтернаціоналу, що ухвалена 6-им конгресом 1 вересня 1928 року у Москві. Ясно і недвозначно.

* *
*

Картинка:

«Стоїть піхота й сапери, артилерійські командири в нових світлих португелях, що поблискують яскравою міддю... Ескадрон розташувався біля пам'ятника Богдану Хмельницькому. Дивне сполучення: З одного боку стародавній Софіївський собор, з другого — чавунний вершник з гетьманською булавою. Ще недавно на пам'ятникові був напис: «Волим по царя московского, православного». Його збили камінням. На цоколі з'явилось лаконічне: «Богдан Хмельницький».

Здавалося б, що це ніщо інше як парада українського війська в Українській таки державі. Ба ні-це сучасні київські манебри. Це парада, яку приймає командарм ССРСР тов. Ворошилов. Справді «дивне сполучення». Недурно на прикладеній до того фотографії старий гетьман має такий вигляд, наче-б він своєю булавою от-от вдарить по голові незваного «українця» Ворошилова.

* *
*

Як зразок того, що думають сучасні володарі України, та якими способами задурюють поневолені українські маси, не можемо не привести слів. Г. І. Петровського на пленумі харківської міськради:

«...недавно в Празі відбулася конференція петлюрівців, яка накреслила таку програму: 1) Україна повинна бути у федерації з Польшею, 2) Польське військо окупує Україну протягом потрібного часу. 3) Польща поповнить петлюрівський адміністративний апарат своїми урядовцями». («Комуніст» з 6 вересня 1928 р.).

«Програма», як бачимо, коротка, як кожний вірменський анекдот. Але не випадало б українському «старості» на «старість» літ розповідати дурні анекдоти та ще й на пленумі міськради Харькова.

* *
*

Весело живуть большевики. Завжди щось придумують для розваги, як не своєї, то чужої. Їх «самокритика» переживає свій медовий місяць. Так III пленум ЦКК ВКПб, заслухавши відповідні доповіді, прийшов до висновку, що

«за одну з хиб доводиться визнати намагання обмежити самокритику робітників і в середині партії, обмежити цю самокритику виробничими рямцями, це, — рівнозначне «задушенню всякої самокритики». («Пр. Пр.», ч. 206 з 5 вересня с. р.).

Очевидно це рівнозначне не тільки «задушенню есякої самокритики», а це означає, як справедливо зазначає газета, що

«виявлено бажання визначити межі самокритиці рубрикою «можна критикувати» і «не можна критикувати».

Інакше кажучи. — старе «тащить і не пуцать».

* *
*

Жаліється та ж сама «Пролетарська Правда», що совітська преса занадто багато уваги присвячує не «досягненням», а навпаки «хибам», через що, пише вона в ч. 206 з 5 вересня 1928 року:

«виходить трохи неправдива картина, де за багатьма хибамі нашої роботи не видно наших досягнень, а це на деякого може справити вражіння, що цих досягнень і зовсім нема».

Що ця картина неправдива, — це правда, але що, на кого треба, вона справляє одповідне вражіння, то це факт. Анонімні листи, адресовані українському «старості» Петроєському з домаганням української, незалежної від Москви держави в формі УНР, — найкращим тому доказом.

В неділю 23 вересня ц. р. о 10 ½ год. ранку в Українській Православній Церкві 96, (B-d Auguste Blanqui, Paris XIII) відбудеться

С Л У Ж Б А   Б О Ж А.

Хроніка.

3 Великої України

— 64 роковини з дня народження М. Коцюбинського. — 17 вересня старанням центральної комісії по увічненню пам'яті письменника по всій Україні відбулися лекції, присвячені його пам'яті («Пр. Пр.», ч. 208 з 7. IX).

— Україна на міжнародньому музичному конгресі. — 7 вересня розпочався в Сієні (Італія) конгрес міжнароднього товариства сучасної музики. Від України на цьому конгресі бере участь диригент Харківської опери А. Рудницький («Комуніст», ч. 207 з 6. IX).

— Київський Художній Інститут учасником конкурсу на пам'ятник Колумбу. — Оголошено міжнародній конкурс на пам'ятник Колумбові, що його поставлять в республіці Сан-Домінго в Америці. Київський Художній Інститут також одержав запрошення взяти участь в цьому конкурсі («Комуніст», ч. 207, з 6. IX).

— Курси східних мов при Всеукраїнській науковій асоціації Сходу знавства розпочали знову свою діяльність 10 вересня. Маються відділи турецької, перської та японської мови. З інших дисциплін на курсах викладається економія, політика, історія, географія і література східних країн («Комуніст», ч. 208 з 7. IX).

— Пограбовані москалями українські культурні та історичні цінності ще чекають свого повороту на Україну. — Зазначаючи, що одною з передумов нормального будівництва української культури є повернення на Україну культурних цінностей, вивезених за часів царату переважно до Москви й Ленінграду, й стверджуючи необхідність в дальшому розвитку користуватися зразками нашої культурної творчості в минулому, «Прол. Правда» — констатує, що Україна досі майже нічого не дістала від Москви назад з награбованих колись Москвою культурних цінностей. Крім того зазначається, що всі заходи сов. України в цьому напрямі натрапляли увесь час на рішучий опір шовіністично настроєних наукових колі Москви й Ленінграду.

Натомість радо з Москви присилають, очевидно з русифікаційною метою, різні зразки російської художньої творчості, які приділюються до українських музеїв, як про це уже повідомлялося раніше в «Тризубі».

Тільки де-що у Москві удається дістати, і до тепер на сов. Україну перевезено до 70 творів малярства й скульптури, які дають деяку змогу розгорнути картину еволюції українського малярства за останні два століття.

З приватніх рук відкуплено крім того, як про то уже повідомлялося, одно з найкращих полотен Т. Шевченка «Селянська родина перед хатою», десять альбомів із більш як двома сотнями

акварелів та рисунків маляра Жемчужникова з його подорожів по Україні у 1850-х роках, його ж велику акварелью «Запорожець» та інше.

Крім того, одержано в подарунок Всеукраїнським Історичним Музеєм ім. Шевченка стару біблію, яка товаришувала Шевченкові увесь час його заслання й після повернення звідти подарована Шевченком Д. М. Лазаревському та три гарні етюди українського маляра Ст. Яремича — кресвиди Шевченкової могили («Пр. Пр.», ч. 209 з 8. IX).

— 3-ій Всеукраїнський з'їзд хірургів — відбувся в Дніпропетровському 9-14 вересня. На з'їзді було зачитано багато докладів («Пр. Пр.», ч. 203 з 1. IX).

— «Місяшник» ліквідації неписьменности переводиться на Україні у вересні, як розповідає про те «Комуніст» ч. 207 з 6. IX. Через тиждень після початку «місяшника» всеукраїнська комісія «Лікнепу» на своє запитання: що уже зроблено в справі ліквідації неписьменности, дістала від округ Херсонської, Кременчузької, Бердичівської, Проскурівської, Роменської, Полтавської, Старобільської, Мелітопільської, Сумської, Подільської, Ізюмської, Зінов'ївської та Прилуцької відповідь, що ще нічого не зроблено. Округи ж Київська, Конотопська, Одеська, Артем'ївська відповіли, що «на місця дано вказівки».

— З Сумської округи крім того повідомляють, що не дивлячись на те, що асигновки цей рік на ліквідацію неписьменности збільшилися, наслідки в цій справі дуже малі. В 1925-26 р., напр., було асигновано на ліквідацію неписьменности 32.000 карб., в році 1927-28 — 45.000 карб., а неписьменних в 1925-26 р. вивчено 11.560 чоловік, тоді як в 1927-28 р. — тільки 5.530. Шкіл теж поменшало. Було — 508, тепер — 149 («Комуніст», ч. 207 з 6. IX).

— Російська мова на Україні або совітська

українізація. — на Центральній комісії національних меншостей при ВУЦВК, обслідувавши справу «обслуговування» російського населення на Україні, знайшла, що російське населення упосліджено. Немає, ніби, досить російських шкіл, ані російських культурно-просвітніх установ. Це якось дивно випадає, коли ми знаємо, в якому стані знаходиться т. зв. «українізація» чи розмосковлення України. Та ж комісія добилася перед «українським» урядом того, що обов'язкові постанови окружних виконавчих комітетів будуть надалі видаватися в двох мовах — українській і московській. Запис актів цивільного стану також буде провадитися і в російській мові.

Крім того названа центральна Комісія національних меншостей на Україні випрацювала «практичні заходи», які треба прийняти для поліпшення так розпачливого положення московської меншости на Україні і які будуть в близькому часі предложені на затвердження центральним партійним органам («Изв.», ч. 210 з 9. IX).

— Ліквідація українського журналу. — Ще в січні місяці біжучого року ліквідовано журнал спілки цукровиків на Україні «Цукровик». Зараз українських цукровиків обслуговує московський журнал «Голос сахарника», який не задовольняє українських цукровиків («Комуніст», ч. 208 з 7. IX).

— Німецька «сільрада» на Харківщині. — Лозовський виконавчий комітет по закінченню землевпорядних робіт в німецькій колонії Шестелівці перетворює її не окрему німецьку «сільраду» («Комуніст», ч. 208 з 7. IX).

— Вбито сількора. — У селі Таврані Першотравневського району револьверним стрілом забито сількора місцевої сов. газети — Федора Підлісного («Пр. Пр.», ч. 208 з 7. IX).

— Совітська біржа праці. — Комісія харківської місь

кої ради обслідувала харківську біржу праці. Виявилось, що приміщення біржі праці цілком не відповідає своєму призначенню; секція будівельників вживала лотерейної методи надіслання на роботу і не має цілком каталогу безробітних.

Безробітні часом одержують допомогу в трьох місяцях: — «страх-касі», на біржі праці і в спілці; практикується посилення на роботу по протекції, по запискам і т. д. («Комуніст», ч. 205 з 4. IX)

— Кількість авт на Україні. — На Україні мається зараз 4.500 акт, що становить 19% кількості авт у всьому ССРСР («Пр. Пр.», ч. 208 з 7. IX).

— У Харькові уже роздягають в центрі міста і за білого дня. — На Сергієвському майдані в Харькові в цих днях в 6 год. по обіді кілька невідомих напали на прохожого, роздягли його, забрали одержу і зникли («Комуніст», ч. 208 з 7. IX)

На українських

землях.

На Волині, Холмщині, Підляшшю та Поліссі.

— Надання прав укр. гімназії. — Кураторія Волинської Шкільної Округи повідомила Управу Крем'янецької гімназії, що на 1928-1929 рік вона одержує права без застережень. Цей здобуток для української гімназії свідчить, що навчання в ній стоїть на відповідній височині («Укр. Нива», ч. 75).

— Виклад про жіночий рух. — Пані О. Киселівська, редакторка «Жіночої Долі» прочитала в Луцьку доклад про організаційну працю українського жіноцтва в Галичині. Наведені дані були цікаві, бо виявляють, що жіночий рух починається і на селі («Укр. Нива», ч. 75).

В Галичині.

— Постійний укр. театр у Станіславові. — 15 вересня у Станіславові розпочинаються вистави постійного укр. театру. Повстав він головним чином заходами і за грошовою допомогою дир. Висневського, голови надзірної ради театру. До театру заангажовано, крім добре вишколених і талановитих аматорів, ще й дев'ять фахових сил («Діло», ч. 202).

— Соکیلське свято в Долині. — День 2 вересня перейшов під знаком соکیلської праці по кількох місцевостях Галичини. Але найцікавіше свято було в Долині. Це було перше повне соکیلське свято, в якому взяло участь сім соکیلських товариств. Не зважаючи на всі причіпки влади, як от заборона носити соکیلські односхрої, відзнаки то-що, свято вдалося на славу («Діло», ч. 202).

На Закарпатті.

— Справа автономії. На останньому конгресі національних меншостей представник Закарпаття п. Куртяк заявив, що чехи не дають Закарпаттю автономії, що була гарантована Версальським трактатом і чеською конституцією, хоч Закарпаття є лояльне для своєї нової влади («Русская Земля», ч. 32).

— Краєва сільсько-господарська вистава мала відбутися в кінці серпня у Великому Березному, на якій були відділи скотарства, бджільництва, сільсько-господ. машин, народного мистецтва то-що («Русская Земля», ч. 32).

— Проект нової залізниці. — Т-во «Латориця», що провадить експлоатацію закарпатських лісів, приступає до будівлі залізниці на відтинку Іршава-Загаття («Русская Земля», ч. 31).

— Протисовітський терор на Україні. — У селі Мигиполі на Черняхівщині пострілом з револьвера тяжко поранено активного селянина газети «Радянська Волинь» Ванюшина («Укр. Нива» ч. 75).

— Нові арешти. — На Україні наступила нова хвиля масових арештів серед українців, яких підозрюють у провадженні націоналістичної агітації та в стосунках з укр. еміграцією. Серед арештованих є дуже багато селян («Укр. Нива», ч. 74).

— Український націоналістичний рух в червоній армії. — Як подають із Москви совітська влада одержала з Києва й Одеси відомості про підготовку державного перевороту. Цей останній мав бути докопаний на теренах України, а саме: в Києві, Одесі, Дніпропетровському й Кам'янці-Подільському. Віддали ГПУ перевели численні арешти серед командирів полків і батальйонів, яких підозрюють у ширенні серед червоної армії національно-української агітації. Совітська влада оголосила мобілізацію членів компартії («Укр. Нива», ч. 74).

— Розмосковлення (українізація) Кубані. При Катериодарським оркужнім виконкомі організована спеціальна комісія для вироблення заходів по українізації культурно-просвітніх утанов і громадсько-совітського апарата Кубанщини. («Руль», ч. 2367).

— Кладовище машин. В літничім селищі Святошин, на величезнім просторі під голим небом лежать цілі скирди плугів, борон та культиваторів. Все це поржавіло. Збитками від такої охорони ніхто не цікавиться («Посл. Новості», ч. 2724).

У Франції.

† Микола Малігон після довгої і тяжкої хвороби в Бозі почив 17 вересня в шпиталі de la Conception в Марселі. Покійний був старшиною Армії УНР.

— Нова адреса пан-отця у Франції така: P. Gretchichkine 5, rue de Brest, Courbevoie. Seine.

— Українська Об'єднана Громада в Парижі. — 15 вересня закінчилися збори Громади, що розпочалися в кінці серпня і які переіменовані були за невичерпанням порядку денного справ, на цю дату.

Після чергового звіту Ради Громади про свою діяльність за час від січня 1928 по 15 вересня с. р. та після докладів Ревізійної Комісії, було обібрано новий склад Ради, до якого увійшли: п. М. Ковальський — голова, п. інж. Г. Калюжний — заступник; та п. п. М. Антоненко, Д. Кульченко, П. Василів — членами; запасовими членами обрали до Ради — пані Моїз та панну Г. Яковлеву. До нової Ревізійної комісії обрано п. п. С. Качуру, М. Шулгина та С. Смогоржевського. Представником від Громади до складу Генеральної Ради, замість п. М. Ковальського, який демісіонував, делеговано п. С. Качуру.●

— В Ліоні. — Старанням Української Громади в Ліоні 9. IX відбувся виклад проф. М. Славінського на тему: «Україна в минулому та в майбутньому». Цікава тема і популярність проф. М. Славінського збрала всю українську колонію в Ліоні до зали, де відбувалася лекція. Докладчик розпочав свою лекцію словами: «Україна — наша мати, а мова про матір мусить бути любовною і поважною». Ці перші слова викликають серед присутніх урочистість та увагу. Підходячи до теми викладу, докладчик спочатку образово малює — що таке нація — «Нація це є дерево, яке що»

весни оживає і на котрому з'являються прикмети нового життя, але все це на підставі минулого старого життя. Так і нація — це ряд поколінь. Нація, — як каже Шевченко, складається «з мертвих, живих та ненароджених». Далі докладчик дає загальний нарис нашої минулої історії: з часів князівства, повстання назви Русь та України. Докладчик підкреслює, що повстання нашої нації характерне тим, що, звичайно, більшість націй повстали за допомогою держави, а наша нація творилася раніше держави, і головну участь у творенні її прийняв сам народ, що й відбилася на зміцненню демократичного духу серед нашого народу. Говорючи про період Богдана Хмельницького, докладчик звертає увагу аудиторії на те, що цей період і особу самого Богдана Хмельницького треба прирівнювати до тогочасної демократичної революційної Англії. Демократичність українського народу є характерною рисою нашої минулої історії. І цей факт спричинився до утворення Української Народньої Республіки, яка є природнім витвором нашого народу. При обговоренні стосунків з Росією за часи революції на аудиторію роблять враження слова: «ми, природні демократи, чекали мирного порозуміння з російською демократією, але російська демократія, будучи тільки теоретичними демократами, з нами не порозумілася... Чекати порозуміння між нами і росіянами в скорому часі — не можливо, а коли воно буде, то це буде порозуміння в порядку міжнародньому, як двох сусідніх незалежних держав. Між нами пролилася кров, — кров наша і кров їхня. Ми не хотіли цих страшних подій, але вони завойовували, а ми боронилися...» Аналізуючи сучасний стан нашої еміграції, докладчик констатує, що українська еміграція при всіх стражданнях та муках все таки творить нове життя — придбали школи, яких раніше не мали, ведемо культурну працю, яку нам раніше забороняли. Все це нас робить бадьорими і викликає віру в наше майбутнє.

Цього не можна сказати про російську еміграцію, яка тільки консервує свої минуле, нового нічого не творить, — тому вона морально слабша за нас. Сучасне панування большевиків на Україні докладчик характеризує так: «Большевики — це шкарлупа, відкинувши яку, ми знайдемо в цілості ядро без зміни — нашу державу — Українську Народню Республіку» (оплески). Докладчик закликає всіх до праці, щоб все те, що ми тут створили, ми перенесли на Україну, і ми мусимо так працювати, щоби не пропала дарма ані одна хвилинка. Ми мусимо повернутися на Україну сильні морально і духом, бо там на Україні після большевицького панування потрібне буде оздоровлення. «Час повернення на батьківщину наближається. Я вірю, що навіть ми, старі люде, ще повернемося на Україну».

У залі оплески і вигуки «Слава».

По закінченню доповіді докладчикова була подана ріжні писемні запити. Особливу увагу на себе звертає запит, яку підставу має українська держава на форму республіки (УНР). У відповідь докладчик, подаючи коротко, сказав: «Форма влади — це питання доцільности та традиції. У нас традиційна форма — республіканська, демократична (козацтво). Переживаємо часи анти-монархичні, а до того не маємо монархичної традиції. Що-ж до форми фашистичної — знову мусить бути відповідна традиція, якої у нас не має. Та й взагалі фашизм — це відгомін італійської історії, і тому він носить характер чисто національний і можливий тільки в Італії».

На друге запитання: — Що робиться зараз на українських землях під Польщею?, — докладчик одповів, що він там давно не був, і тому не дуже добре поінформований що-до тих земель. Однак, оскільки можна робити висновки з газетних звісток, настає там певна тиша, певне заспокоєння, і населення наче б то переходить до мирної боротьби за свою долю в чужій державі. Принаймні, Галичина, що бойкотувала попередні

вибори до польського Сейму, тепер прийняла в них жваву участь, і українські депутати з Галичини вступили на шлях парламентської праці, до якої вони привикли ще за австрійських часів, виявивши до того хист, здібності і нахил.

Ще перед викладом відбулися збори Громади, на яких проф. М. Славінський дав інформації про теперішнє міжнародне положення української справи. На цих же зборах технічним секретарем Генеральної Ради був складений звіт про сучасну працю Генеральної Ради Союзу.

Приїзд проф. М. Славінського до Ліону і його виклад викликав серед української колонії святочні настрої. Українська Громада вшанувала дорогого гостя вечірком. Філія Українського Військового Т-ва приурочила відкриття свого клубу до приїзду проф. М. Славінського, і клуб був відкритий в присутності проф. М. Славінського і технічного секретаря Ген. Ради.

Бажано було би, щоб і інші осередки української еміграції у Франції були би відвідані нашими громадськими діячами, щоб і там відбулися виклади. Для українського емігранта такі виклади являються святом в його тяжкому, нужденному життю. Забуваються дрібні суперечки між громадянством і, чуючи слова про батьківщину, всі єднаються в одному національному стремлінню — стремлінню віддати все своє життя своєму народу, своєї самостійній українській державі.

В. Н.

**

— В Мароко. — В м. Маракеш заснувалася українська «Прогресивна». Все листування, пожертви книжками і газетами прохасться направляти на адресу Голови п. Ткаченка. Адреса така: Mr. Tkachenko. Inf. Vétérinaire. Marakech-Gouliz. Maroc.

З м і с т.

Париж, неділя, 23 вересня 1928 року — ст. 1. — Ст. Сірополко. Голос в справі інтервенції — ст. 4. — В. С. З життя й політики — ст. 7. Ч м і л ь. Політичний ярмарок — ст. 10. — М. Єремів. По Італії — ст. 12. — Д е л е г а т. Міжнародний конгрес бувших комбатантів в Люксембурзі — ст. 16. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 20. Г р. Д у б р о в а. Малий фел'єтон — ст. 22. — З преси — ст. 25. — Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 27. — На укр. Землях — ст. 29. Газетні звістки — ст. 30. — З життя укр. еміграції — У Франції — ст. 30.

Вийшов з друку і є на складі «ТРИЗУБА»
останній номер

Судового Бюлетеню ч. 9-10

в якому уміщені текстуально промови адвокатів
п.п. Вільма і Кампінкі та промова прокурора
п. Рейно. ЦІНА 2 ФР.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imprimerie de Navarre, 5 rue des Gobettes, Paris